

Poenotenje slovenskega knjižnega jezika v prekmurskih katoliških pridigah prve polovice 20. stoletja

Nina Zver

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti,
Koroška cesta 160, SI 2000 Maribor, nina.zver@um.si

DOI <https://doi.org/10.18690/um.ff.3.2023.8>

ISBN 978-961-286-694-5

V članku preučujem uvajanje osrednjeslovenskega jezika v prekmurske katoliške pridige prve polovice 20. stoletja, ki so poleg publicistike in Mohorjevih knjig predstavljale most med vzhodno- in osrednjeslovensko knjižno normo ter prekmurskim Slovincem lajšale sprejemanje knjižne slovenščine. Zanima me, na katerih jezikovnih ravneh je bližanje slovenskemu knjižnemu jeziku potekalo najlažje in najbolj spontano in katere ravni so bile najmanj sprejemljive za novosti. To ugotavljam na podlagi analize pridig dveh avtorjev – martjanskega župnika Jožefa Horvata (1880–1932) in črenšovskega župnika Ferdinanda Hermana (1896–1966).

Ključne besede: Jožef Horvat, Ferdinand Herman, prekmurske katoliške pridige, zgodovina prekmurskega jezika, poenotenje slovenskega knjižnega jezika

In the article, I examine the introduction of the Central Slovene language into the Prekmurje Catholic sermons of the first half of the 20th century. In addition to journalism and the books of the Mohorjeva Publishing House, they represented a bridge between the Eastern and Central Slovene literary norms. At the same time, they ease the process of acceptance of literary Slovene by the Prekmurje Slovenes. I am interested in (1) which language levels were the easiest and most spontaneous to approach the Slovene literary language and (2) which levels were the least receptive to innovations. My findings are based on the analysis of the sermons of two authors – pastor of Martjanci parish Jožef Horvat (1880–1932) and pastor of Črenšovci parish Ferdinand Herman (1896–1966).

Key words: Jožef Horvat, Ferdinand Herman, Prekmurje Catholic sermons, history of the Prekmurje language, unification of the Slovene literary language

Uvod¹

Prispevek se širše gledano posveča tematiki, ki jo je rada preučevala tudi Zinka Zorko, tj. prekmursko narečje oz. prekmurski knjižni jezik.² V okviru sinhronega raziskovanja govorov panonske narečne skupine je bila najpogosteje pozorna na goričko in porabsko skupino prekmurskega narečja, posvečala se je govorom, ki izkazujejo določena odstopanja od narečja večine (lendavski kot, Žetinci), raziskovalno blizu pa ji je bila tudi analiza jezika starejših del, pisanih v prekmurščini (Zorko 1994; Zorko 1998; Benko in Zorko 2011).

V strokovni in znanstveni literaturi je dvojnični razvoj slovenskega knjižnega jezika (Orožen 1974, 1996; Jesenšek 2013, 2015, 2018), ki so ga sprožile posebne zgodovinske razmere, večstoletna politična, cerkveno-upravna, geografska in jezikovno-kulturna ločenost prekmurskih Slovencev od Slovencev na desnem bregu Mure, že dobro raziskan. Njegov rezultat sta bili dve še do sredine 19. stoletja obstajajoči knjižni normi, vzhodnoslovenska na vzhodu (v panonskem kulturnem prostoru) in osrednjeslovenska v osredju (v alpskem oz. karantanskem kulturnem prostoru) slovenskega narodnostnega ozemlja, ki sta morali sredi 19. stoletja, v času pomladi narodov, najti kompromis in se žrtvovati za idejo konstituiranja slovenskega naroda:

Šele sredi 19. st. je večina Slovencev (z izjemo Prekmurcev, ki so se vključili šele po prvi svetovni vojni, Rezijanov in Benečanov) dobila svoj skupni knjižni jezik, ki tak, kakršen je, nujno predstavlja kompromis med mnogimi heterogenimi sestavinami in se ga mora prav vsak Slovenec, pa naj je od koder koli, šele naučiti. In tako je tudi prav, kajti sicer bi ob tako silni narečni razčlenjenosti slovenskega jezikovnega ozemlja enega samega slovenskega knjižnega jezika, ki družijo v kulturno in nacionalno enoto vse Slovence, ne mogli ne dobiti in ne za vselej ohraniti. (Logar 1996: 336)

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine – vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

² »Stara prekmurščina, nova prekmurščina, književna slovenščina. [...] Vidimo tri skupine, trojno mišljenje. Vidimo pa tudi, kak vse tri ideje zmerom bole vkup, edna drugoj bliže. To zblížavanje se je začelo z našimi katoliškimi domačimi spisi od prvoga dneva, kak so nastali. Do konca vojne je to zblížavanje melo jako velike zapreke, zato je šlo počasi. Gđa nam je dobra mati Jugoslavija odprla pot, ka smo se varno vrgli v naročje, potem je to zblížavanje dobilo prostost. Pri tem jezikovnem zblížavanju pa majo največ zaslug "Novine". One so tista zlata srednja pot, ki je vsikdar najsigurnejša. One bodo počasi brezi nasilja staro prekmurščino oblekle v najfinejšo književno slovenščino. To je veliko prosvetno i narodno delo Novin.« (Radoha 1935: 4)

Želja po zedinjeni Sloveniji in neovirani rabi domačega jezika je od druge polovice 19. stoletja tlela tudi pri prekmurskih katoliških duhovnikih, med njimi Jožefu Borovnjaku, Jožefu Bagáryju in Francu Ivanocyju, ki so slovensko zavednost prenašali tudi na mlajši rod duhovnikov, na Jožefa Klekla st., Jožefa Klekla ml., Števana Kūharja, Ivana Bašo, Jožefa Sakoviča in druge. S širjenjem mohorjanskih knjig, z bogoslužjem v prekmurskem jeziku in izdajanjem prekmurskih učnih in nabožnih knjig ter publicistike so prispevali k blaženju madžarskega raznarodovanja in v ljudstvu t. i. Slovenske krajine vzbujali slovensko narodno zavest (Jesenšek 2019: 386). K temu je dodatno prispevala tudi opustitev madžarskega črkopisa in uvedba gajice v prekmurski publicistiki, kar »ni bila samo pogumna rodoljubna poteza, ampak v nekem smislu pravo revolucionarno dejanje, saj je [Jožef Klekl st.] s tem določil, kako naj približno 80 000 prekmurskih Slovencev bere in piše« (Zver 2008: 100).

Uvedba slovenskega knjižnega jezika je v Prekmurju zaradi večstoletne geografske in politične ločenosti od preostalega slovenskega narodnostnega ozemlja in knjižnojezikovne samostojnosti potekala počasneje in z zamikom, po prvi svetovni vojni in združitvi vseh Slovencev (razen porabskih) v eni državi pa je ta postala nujna. Prekmurci so se morali odreči rabi prekmurskega knjižnega jezika v šolah in uradih ter sprejeti zanje povsem nov, slovenski knjižni jezik:

Slovenski knjižni jezik se je po letu 1919 »čez noč« pojavil v prekmurskih šolah in v vseh oblikah uradnega sporazumevanja. Prehod ni bil enostaven, v praksi je šlo za veliko spremembo, tudi presenečenje, saj je prekmursko narečje v odnosu do pred tem uradne madžarščine pomenilo znak slovenstva in je bilo razširjeno v vseh oblikah sporazumevanja med prekmurskimi Slovenci, slovenski knjižni jezik pa je bil novost, na katero se je bilo treba šele navajati. (Jesenšek 2019: 388)

Odprtost in željo po jezikovni združitvi pa so izkazali le katoliški duhovniki in mladi rod prekmurskih ustvarjalcev, ki je objavljaj v literarno-kulturnih glasilih *Naše ognjišče*, *Murska krajina*, *Kremen*, *Mladi Prekmurec* in *Novi čas*,³ medtem ko je protestantska smer, »razpeta [...] med zvestobo staremu

---

³ Med katoliškimi duhovniki in mladim, liberalnejšim rodом prekmurskih literatov v 30. letih 20. stoletja se je vnela »prekmurska jezikovna vojna« (Just 2000: 72). Prvi so namreč še po letu 1919 vztrajali pri izdajanju publicistike v pokrajinskem jeziku in si prizadevali, da bi se prekmurski učni jezik ohranil vsaj pri verouku, drugi pa so želeli čimprejšnjo vpeljavo slovenskega učnega jezika v vse sfere in popolno spojitve z osrednjeslovenskim kulturnim prostorom (Kokolj 1984: 286–295).

slovenskemu jeziku in pritiskom agresivne madžarizacije« (Jesenšek 2013: 255), (jugo)slovenstvo začutila kot grožnjo verskemu položaju:

Še zdaleč niso imeli podobnih možnosti za prehod v nove cerkvenoupravne okvire kot prekmurški katoličani s prehodom iz sombotelske v mariborsko škofijo (tudi ta prehod ni potekal gladko in brez odporov), zato so se v verskem bogoslužju in publicistiki naslonili na svoje dvestoletno jezikovno-kulturno izročilo. (Just 2000: 79)

Vztrajanje pri tiskih v prekmurščini se je pri prekmurskih evangeličanih vleklo vse do druge svetovne vojne oz. do konca izhajanja publicistike (*Düševni list, Evangeličanski kalendari*). Ustvarjali so »neke vrste novo prekmurščino, le da ne v smeri "slovenizacije", ampak tako, da so na glasoslovni, pravopisni, oblikoslovni, besedoslovno-besedotvorni in skladenjski jezikovni ravnini vnašali v prekmurščino njenim zakonitostim tuje hungarične prvine in na besedoslovni ter skladenjski ravnini tudi germanske« (Just 2000: 80).

»/Jezikovno najboljše« od prekmurskih časopisov zgodnjega 20. stoletja so po mnenju Jesenška (2013: 258) *Novine*. Njihova jezikovna politika je »temeljila na teoriji postopnega jezikovnega prehoda iz prekmurščine v knjižno slovenščino« (Just 2000: 35), v njih pa »so se uveljavile nekatere normativne značilnosti prekmurskega publicističnega jezika, ki so skupne vsem piscem, izhajajočim iz Ivanocyjevega kroga« (Jesenšek 2013: 258). Jezikovni koncept *Novin* – tj. nadnarečni sestav, izhajajoč iz stare prekmurske knjižne norme, do določene mere odmaknjen od žive govornice (prekmurskega narečja) in pod vplivom v prekmurski prostor prodirajočih značilnosti slovenskega knjižnega jezika, – je sprejel tudi martjanski župnik Jožef Horvat v svoje pridige (Zver 2020). Vernikom, ki so bili pretežno kmečkega stanu in knjižne slovenščine v šolah pred 1919 niso mogli slišati, je želel čim prej predstaviti zakonitosti državnega jezika in ob tem ostati karseda razumljiv. Tretjino svojih pridig je priredil po že obstoječih, natisnjenih v katerem od osrednjeslovenskih časopisov (zagotovo v *Drobtinica* in *Duhovnem pastirju*).⁴ Prevajal jih je v prekmurščino, ob tem pa prevzel marsikatero knjižnoslovensko značilnost in tako poslušalce postopoma in premišljeno pripravljal na dokončno jezikovno poenotenje na vseh področjih javnega sporazumevanja.

---

⁴ Za ostali dve tretjini pridig dejstvo, ali gre za prirejene ali izvirne avtorske pridige, še ni bilo preverjeno.

Primerjava pridige Franca Ksaverja Meška in Jožefa Horvata

V Tabeli 1 je prepis pridige Franca Ksaverja Meška in njena priredba v prekmurščini, ki jo je zapisal Jožef Horvat. Pesnik in pripovednik Franc Ksaver Meško (1874–1964) je bil po rodu Prlek iz Ključarovcev pri Ormožu. Kot kaplan in župnik je deloval v več krajih na Koroškem in bil zaradi svojega narodnega delovanja in suma veleizdaje večkrat preganjan (Koblar 2013). Ustvarjal je v slovenskem knjižnem jeziku, po katerem se je zgledoval Jožef Horvat, ki je po Mešku priredil vsaj 15 svojih pridig.

Meškova pridiga je bila v *Duhovnem pastirju* objavljena leta 1918, kar pomeni, da je lahko po njej prirejena Horvatova, ki je nedatirana, nastala v prevratnih letih Prekmurja ali pa nekaj let po združitvi s slovenskim matičnim ozemljem v novi jugoslovanski državi. Gre za pridigo na prvo adventno nedeljo, pisano na petih straneh. Črkopis je gajica, v kateri pa so še vidni sledovi prekmurskega črkopisa (*Denésnja, strahsnoga, strahsen, poslühšao, Sto, Grehsnik, strahsno, Krajsi*: <s> = /š/).

Tabela 1: Pridigi Franca Ksaverja Meška (na levi strani) in Jožefa Horvata (na desni strani).

<p>Franco Ksaver Meško (<i>Duhovni pastir</i>, december 1918: Prva adventna nedelja. Advent – čas pokore, str. 529–532)</p>	<p>Jožef Horvat (NP373)⁵</p>
<p>Kakor podnevi pošteno hodimo, ne v požrešnosti in pijanosti... Rimlj. 13, 14</p>	<p>»Kak podnévi pošteno hodimo.« Rom. 13.</p>
<p>Današnja nedelja, prva v adventu, je novoletni dan cerkvenega leta. Ko pa stopamo čez prag iz starega leta v novo leto, se nas, vsaj mislečih ljudi, polasti nekaka posebna resnost. Pred vsem se nam vsiljuje vprašanje: »Ali bom pač doživel tudi konec leta, ki ga zdaj pričenjaj?« Naravno je to vprašanje, za mnoge pač tudi velikega pomena. A še večje važnosti je za nas vse, brez razlike starosti, stanu in spola, vprašanje:</p>	<p>D. V.!</p> <p>Denésnja nedelja, prva adventna, je novoletni dén cerkvenoga leta. Gda pa stopamo čez prag z-staroga leta vu novo, pred vsem nam v-pamet pride pitanje: Jeli pa doživem tudi konec leta, štero zdaj začnem?«</p> <p>Naturno je to pitanje, za vnoqe pa tudi velikoga poména. Ali ešče vékše važnosti je za nas vse, brezí razložka starosti, stana i spola pitanje:</p>

⁵ Oznaka NP373 pomeni: nedatirana pridiga št. 373. V Horvatovi zapuščini je skupno 533 pridig – 3 madžarske in 530 prekmurskih.

<p>»In če Gospod pride tekom tega leta, ali me bo našel pripravljenega, pripravljenega?« In glejte, ravno sv. adventni čas je čas priprave na prihod Gospodov. Kaj namreč pomeni advent? Je latinska beseda in pomeni: prihod. Tukaj: prihod Gospodov. Še jasneje razložimo pomen te besede z ozirom na te štiri tedne, ako rečemo: čas priprave na prihod Gospodov.</p>	<p>»I či Gospód pride v-teki toga leta, ali me najde pripravljenoga, pripravljenoga?« I glejte ravno adventni čas, je čas priprave na prihod Gospodnov. Ka naimre poméni ta reč advent? Je latinska reč i poméni telko, kak prihod. Eti: prihod Gospodnov. Ešče bolje svetlo razložim pomén te reči gledóč na té štiri tjédne, či pravim: čas priprave na prihod Gospodnov.</p>
<p>I. Kako pa se naj pripravljamo na prihod Gospodov? S pokoro! Tega nas opominja že barva pri sv. mašah na adventne nedelje, ki je barva pokore, namreč vijoličasta. Dalje nas uče tega evangeliji in deloma berila adventnih nedelj. Že evangelij zadnje nedelje nam je govoril s trombo sodnjega dne o tistem strašnem dnevu, ko bo prišel Sin božji ne kot ljubeznivo dete, ampak kot pravičen, strašen sodnik na oblakih neba sodit žive in mrtve. Približno isto nam govori današnji sveti evangelij in nas uči; pripravljajte se na prihod Gospodov, bodite pripravljeni!</p>	<p>D. V.! Kak se pa naj pripravljamo na prihod Gospodnov? Z-pokorov. Na to nas opomina že farba pri sv. mešah na adventne nedelje, štera je farba pokore. Na dalje na to nas včijo evangeliu i lekcije adventni nedelj. Že evangelium zadnje nedelje nam je gučao od tistoga strahsnoga dnéva, gda pride Sin bóži ne kak ljübeznivo dete, nego kak pravičen, strahsen sodnik vu nebeski oblaki sodit žive i mertve. Skoro to isto nam pravi den. sv. ev. ino nas vči, nas opomina: pripravljajte na prihod Gospodnov, bodite pripravljeni.</p>
<p>Evangelij druge adventne nedelje nam kaže Sinu božjega v njegovem delovanju na zemlji, v njegovi dobrotljivosti in ljubezni, kako vsem in povsodi dobrote deli. Tudi to bi naj naša srca pridobilo za Jezusa, posebno srca boječih, malodušnih in srca grešnikov. Glej, tisti Jezus, ki je bil tako dober, usmiljen in milostljiv, ko je hodil po zemlji, ne bo zavrzel tudi tebe, če se s pokoro k njemu obrneš. — Že drugo nedeljo, še bolj tretjo' in četrto vidimo velikega spokornika in mogočnega klicarja k pokori, sv. Janeza Krstnika, moža, čigar neustrašeno besedo je poslušala cela dežela, od kralja doli do najzadnjega vojaka in cestninarja. Od vseh krajev so vrele k njemu množice, da slišijo njegove prilike. In kaj jim je oznanoval? Pokoro!</p>	<p>Evangelium druge adventne nedelje nam pred oči postavlja Sina bóžega v-njegovom deli na zemlji, v-njegovoj dobrotivljosti i ljübézni, kak deli vsem i povsédi, gda Ivana ker. vučenicoma eto pravi: »Ita i povejta Ivani, ka sta vidila i čüla: slepi vidijo... Tüdi to bi moglo naša srca pridobiti za Jezusa, posebno srca bojéči, male düše i srca grešnikov. Glej tisti Jezus, ki je bio tak dober, smilen i milostiven, gda je hodo po zemlji, ne zaverže tüdi tebé, či se z-pokorov k-njemi obrnéš. Že drugo, ešče bolje trétjo i šterto vidimo velikoga spokornika i mogočnoga pozivača k-pokori sv. Ivana ker. koga brezi straha, bojazljivosti povedane reči je poslühšao celi orsag, od kralja doli do najzadnjega vojaka i mautobrača. Od vseh krajov so vrele k-njemi vnožine, da bi čüle, poslühšale njegove navuke, prilike. I ka njim je glaso? Pokoro.</p>

<p>Da se naj s pokoro pripravijo na prihod Gospodov. In ko so ga vprašali: »Kaj naj tedaj storimo?« jih pouči natančneje in jasno: »Kdor ima dve suknji, daj tistemu, ki je nima, in kdor ima jedi, stori ravno tako.« — Ali ni ta nauk potreben tudi našim časom in mnogim našim ljudem? — Prišli pa so tudi cestnarji, ki so goljufali pri cestnini in je preveč pobirali. In so tudi vprašali: »Učenik, kaj naj storimo?« On jim pa reče: »Ničesar več ne terjajte, nego kar vam tiče.« — Ali ne velja ta beseda tudi za naše čase, ko se hočejo mnogi obogatiti, dostikrat na račun ubogih, pomanjkanje trpečih? — Vprašali so ga pa tudi vojaki: »Kaj pa naj mi storimo?« In jim je rekel: »Nikomur ne delajte sile in po krivem ne ovajajte in ne tožite.« (Luk. 3, 11—14). Je li ta nauk dandanes nepotreben? — K pokori nas kliče apostol narodov, sv. Pavel, v današnjem berilu, ko kliče tudi nam, kakor je klical Rimljanom: »Vrzimo torej od sebe dela teme in oblecimo orožje svetlobe. Kakor podnevi pošteno hodimo, ne v požrešnosti in pijanosti, ne v nečistosti in nesramnosti, ne v prepiru in nevoščljivosti, ampak oblecite Gospoda Jezusa Kristusa.«</p>	<p>Da se naj z-pokorov pripravljajo na prihod Gospodov. I gda so ga pitali: »Ka naj včinito?« je navči natenci i svetlo: »Sto ma živež, rahno, naj da tudi tistomi, ki je ne ma.« — Ali je té navuk ne potreben tudi našim časom i vnogim našim ljudém. — Prišli so pa tudi mauto brači, šteri so norili, kanjüvali pri mauti i je preveč brali. I so tudi pitali: »Vučiteo, ka naj činimo?« On jim pa pravi: »Nikaj več ne terjajte, nego ka vam ide.« Ali ne valja tudi ta reč za naše čase, gda se ščéjo vnogi obogatiti, dostakrat na račun siromakov i pomenjkanje terpéči. Pitali so ga tudi vojaki: »Ka pa naj činimo?« I njim je pravo: »Nikomi ne delajte sile i po krivom ne tožite.« Jeli je té navuk dnjes dén nepotreben? K-pokori, na pokoro nas zove apoštol narodov, sv. Paveo v-deněšnoj lekciji, gda nam tudi pravi, ka je pravo Rimljanom govoréči: »Veržimo zato od sébe dela, čine tmice i oblečimo orožje svetlosti. Kak podnévi pošteno hodimo, ne v-nemertičlivosti i pijanosti, ne v-nečistosti i nesramnosti, ne v-prepiri, svaji i nevošččnosti, nego oblečte se v-Gospoda Jezusa Kr.«</p>
<p>II. Kako pa naj delamo pokoro? Nekatera dela pokore itak zapoveduje sv. Cerkev, nekatera si bomo naložili sami. Sv. Cerkev zapoveduje post v sredo, petek in soboto v kvatrnem (tretjem) tednu v adventu in na dan pred božičem. Sprejmimo post ne nevoljno, ampak v duhu pokore! — Nekdaj je bilo zapovedano, da naj vsi verniki sprejmejo v adventnem času sv. zakramente, zakrament sv. pokore in presv. Rešnjega Telesa. Zapoved to danes ni.</p>	<p>Kak pa naj delamo pokoro? Ništerna dela pokore nam i tak zapovidava sv. mati cérkev, ništerna si pa naložimo sami. Sv. mati cérkev zapovidava post v-sredo, pétek, soboto v-kvaternom, tretjem tedni v-adventi i na dén pred božičem. Vzemimo gori post ne z-nevoljów, nego vu duihi pokore. Nigda je bilo zapovedano, da naj vsi verniki primejo vu adventnom časi svestvo pokore i olt. svestvo. Te zapovedi dnjes nega.</p>

<p>Vendar sv. Cerkev želi, da bi se to zgodilo in da bi vsi verniki s sv. spovedjo pripravili svoja srca na prihod božjega Deteta v blagoslova polni božični noči in s tem na prihod Gospodov ob naši poslednji uri, ko nas bo Gospod sodil vsakega posebej, in na prihod Gospodov sodnji dan, ko nas bo sodil še enkrat vse skupaj. Pridite torej! Glejte, božje Dete vam iz jaslíc steguje svoje roke naproti, da vas vse sprejme, pravične in največje grešnike. Te še vabi prav posebno, češ: »Morda se me bojiš na križu, morda te straši moje veličastvo v nebesih, a glej, ubogega deteta tukaj v jaslích se vendar ne boš bal. Pridi torej, ti ubogi izgubljeni sin, pridi, ti trpeča zablodla hčerka! Glej, zaradi tebe sem zapustil veličastvo nebes in sem prišel v ta borni hlev, pridi zdaj ti k meni!« Grešnik, boš li res zaprl vabilu tega milega in premilostnega otroka svoje srce? Nikar, prijatelj dragi, da se ne bi izpolnila tudi na tebi strašna grožnja ne več milostnega, ampak pravičnega Boga: »Tedad me bodo klicali, pa jih ne bom uslišal.« (Preg. 1, 28.) In božje Dete vabi in kliče iz jaslíc k sebi vse, vse — ne samo ženske, tudi može, ne samo starce, tudi mladino. Pridite torej vsi, da ne bi veljala tudi o vas tista grenkosti polna tožba, ki jo je zapisal evangelist Janez o brezbriznih in trdovratnih Judih: »Na svetu je bil, in svet je po njem ustvarjen, pa svet ga ni spoznal. V svojo lastnino je prišel, pa njegovi ga niso sprejeli.« (Jan. 1, 10. 11.) »Pridite, okusite, kako sladak je Gospod!« (Ps. 33, 9.)</p>	<p>Denok sv. církev žele, da bi se to zgodilo i da bi vsi verniki pripravili svoja srca z-sv. spovedjov na prihod bóžega Díteta v z-blagoslovom punoj božičnoj noči i z-tem na prihod Gospodnov vu našoj slédnjój vóri, gda nas bo Gospod sodo vsakoga posebi i na prihod Gospodnov na sodnji dén, gda nas bo sodo ešče ednók vse vkúper. Prite zato. Glejte bóže Dete proti vam vteguje svoje roké z-jaslíc, da nas vse goriprime, pravične i najvékše grešnike. Te ešče vabi prav posebno, čúj: »More biti se me bojiš na križi, more biti te strahši moja dika vu nébi, ali glej siromaškoga, slaboga díteta se denok ne boš bojao tū vu jaslích. Pridi zato ti zgübljeni sin, pridi ti trepeča zablodjena hči. Glej za voló tébe sam zapüsto diko nebés i sam prišeo v-to siromaško štalico, pridi zdaj ti k-meni.« Grešnik jeli zaprësh vabili, pred vabilom toga miloga i premilostivnoga Díteta svoje sercé? Nikak toga ne včini, da se ne bi spunilo tūdi na tebi strahšno proténje ne več milostivnoga, nego pravičnoga Boga, štero se etak glasi: »Té me bodo zvali, pa jih ne posluhnem, ne bom posluhšao.« I bóže Dete z-jaslíc vabi k-sebi vse,— vse, ne samo ženske, nego i možke, ne samo starce, nego tūdi i mladino. Pridite zato vsi, da nebi valjala tūdi od vas, ne bi slišila tūdi na vas tista z-bridkostjov puna tožba, štero je zapisao sv. Janoš apoštol od okorni i brez brige židovov govoréči: »Na sveti je bio, i svet je po njem stvorjeni, pa svet ga ne spoznao. Vu lastivna je prišeo i njegovi so ga ne goriprijali.« – »Pridite, kušajte, kak sladek je Gospód.«</p>
<p>Nekatera druga dela pokore pa si bomo sami naložili, n. pr. da bomo v tem času tem več in tem pobožneje molili.</p>	<p>Ništerna druga dela pokore pa si bomo sami naložili, na pr. da bomo v-tom časi več molili i bolje pobóžno.</p>

V duhu pokore bomo bolj zgodaj vstajali, v duhu pokore bolj voljno prenašali slabo pot v cerkev, mraz na poti k sv. maši, v cerkvi, na poti domov od zornic. Predrugačiti tega itak z vso nevoljo ne moremo, torej je mnogo pametneje, če lepo potrpiamo in darujemo vse to božjemu Detetu. Ljubemu Jezusčku v jaslicah bomo darovali vsak korak, ki ga bomo storili k zornicam. Morda bo obšla kdaj tega, onega skušnjava: »Tako zgodaj je treba vstati, rajši še malo poležim. Mrzlo je zunaj, sneži, doma ostanem.« Naj se premaga tedaj v duhu pokore, iz ljubezni do Jezusa, ki je iz ljubezni do nas ležal v mrzlem hlevu. Naj se spomni, da mu bo vsak korak, ki ga stori v božjem imenu, iz ljubezni do Jezusa, zaračunjen za večnost, vpisan v knjigo življenja... Morda vam je znana legenda o tistem puščavniku, ki si je moral hoditi zelo daleč po vodo. Bil je že star in slaboten, in z vsakim dnem mu je prihajala dolga pot težavnejša. Pa premišljuje in sklene: »Blizje studentu se hočem naseliti.« Ko gre drugi dan spet po vodo in tiho moli med potjo, kakor je bil vajen od nekdaj, zasliši za seboj glas, ki šteje njegove korake. Ozre se, pa ni nikogar. Gre dalje, moli naprej. Spet glas za njim, ki šteje korake. Ozre se, nikogar! Gre dalje, moli naprej. Spet isti glas. Ozre se in vpraša: »Kdo si, ki hodiš za menoj?« Pa zasliši odgovor: »Tvoj angel varih, ki šteje tvoje korake, da ti jih Bog poplača.« Temu puščavniku so bili zaštetih koraki, ko je v božjem imenu, z Bogom v ustih in v srcu, hodil po vodo. Ali ne bodo zaračunjeni vam koraki, ako v božjem imenu, z Bogom v mislih in v srcih, prihajate v zimi in mrazu in v snežnem metežu semkaj počastit Gospoda Jezusa in preblagoslovljeno njegovo Mater? Ne, vsi bodo zaračunjeni, vsi ob svojem času poplačani.

V-dühi pokore bomo po gojdnaj bolje rano stajali, v-dühi pokore bomo boljše dobrovóljno prenašali slabo pot v-cérkev, mraz na poti k-sv. meši, v-cérkvi, na poti proti domi od zorjenic. Kak šté se nevolimo, to predrugačiti nemoremo, zato je vnogo spametnejše, či poterpimo i darüjemo vse to bóžemi Diteti. Ljubomi Jezusčki darüjemo vsaki stopaj, šteroga včínimo k-zorjenicam. More biti gda obide toga ali onoga sküšnjava: »Tak rano trebi stati, ešče malo bom ležao. Merzlo je vöni, sneg ide, doma ostanem.« Naj se premaga takšo dobo vu dühi pokore, z-ljubézni do Jezüša, ki je z-ljubézni do nas ležao vu merzloj štalici. Naj se spomené, da vsaki stopaj, šteroga včini v-bóžem iméni z-ljubézni do Jezüša, zamerkan za vekivečnost, vu knjigo vekivečnoga živlénja. More biti vam je poznana legenda od tistoga püščavnika, ki si je mogeo celo daleč hoditi po vodó. Bio je že star i slab i z-vsakim dnévom je bila njemi pot žmetnejša. Premišljava i dokonča: »Blizje k-stüdenci se odselim.« Gda ide drügi dén pa po vodó i tiho moli med potjöv, kak je bio navajen od nigda, čüje za seboj glas, šteri čté njegove stopaje. Zglédne se nazaj i nega nikoga. Ide dalje i moli dalje. Pa čüje glas, šteri čté njegove stopaje. Pa se zglédne nazaj i pa nega nikoga. Ide dalje i pa moli. Pa isti glas čüje. Nazaj se zglédne i pita: »Što si, ki hodiš za menom?« I čüje odgovor: »Tvoj angeo čüvar, ki čté tvoje stopaje, da ti Bóg za njé plačilo da.« Tomi püščavniki so bili prečtiti stopaji, gda je hodo v-bóžem iméni, z-Bogom vu vüstah i v-serci po vodó. Ali vam ne bodo v-računi stopaji, či v-bóžem iméni, z-Bogom v-misli i v-serci pridete v-zimi i mrazi esi počastiti G. Jezüša i prebláženo njegovo mater? Vsi bodo prečtétí, v-računi i vu svojem časi plačani.

<p>III. Če se bomo tako pripravljali s pokoro in v duhu pokore na prihod Gospodov, bomo res lahko v sveti noči, ko milost in dobrota božja ne rosi samo iz nebes, ampak se razliva čez ves svet in v vsa blaga, res dobro pripravljena srca v mogočnih tokih in rekah — lahko bomo tedaj z veselimi in srečnimi srci poklenili pred božje Dete v jaslicah. In res vredni bomo nebeškega njegovega blagoslova, in ta blagoslov bi naj bil letos, da nam pojo angeli: »Mir ljudem na zemlji!«</p>	<p>Či se bomo tak pripravljali z-pokorov i vu dūhi pokore na prihod Gospodnov, bomo zaistino lahko na sv. noč, gda dobrota i milošča bóža ne rosi samo z-nebés, nego se razliva, na ves svet ino vu vsa dobro pripravljena serca v-potokah, bomo lahko té z-vesélimi i srečnimi serci pokleknoli pred bóže Dete v-jaslicah i zaistino vredni bodemo njegovoga blagoslova i mira, šteroga so angelje glasili pri njegovom narodjénji dobrim ljúdem.</p>
<p>Advent je primeroma kratek, šteje le štiri nedelje. Naj nas, dragi v Gospodu, opominja to, da se krči tudi čas našega življenja, čas naše priprave na prihod Gospodov. Krči se s slednjim dnevom, vsak dan bo bliže ne le sv. božični čas, spomin na prihod Gospoda kot siromašnega otroka v betlehemskega hleva, bliže bo tudi čas prihoda Gospodovega k sodbi. Kdaj pride Gospod? Za mnoge izmed nas pač šele po letih, za marsikaterega gotovo že v tem cerkvenem letu, ki ga danes pričenjamo. »Ne vemo ne ure, ne dneva.« Zato »bodite pripravljani!« (Mat. 24, 44) nas opominja sama Večna Resnica, Sin božji, naš Stvarnik, Gospod in bodoči Sodnik. Naj bo vse naše življenje vedna priprava na prihod našega Boga in Sodnika ob naši smrtni uri, naj bo naša priprava taka, da moremo reči ob vsaki uri: »Pripravljeno je moje srce, Gospod Jezus, pridi!« (Ps. 56, 8, Skriv. raz. 22, 20.)</p>	<p>Advent je kratek, čté li štiri nedelje. Naj nas opomina to, da se krajša tudi čas našega živlénja, čas naše priprave na prihod Gospodnov. Krajsi se vsakim dnévom, vsaki dén bo bliže ne samo sv. božični čas, spomin na prihod Gospodna kak siromaškoga Diteta v-betlehemskej štalici, bliže bode tudi čas prihoda Gospodnovoga k-sodbi. Gda pride Gospód? Za vnogo z-med nas ešče po letah, za ništernoga gotovo že vu tom cerkvenom leti, štero dnjes začínjamo. Šteri bodo tisti, to nevémo. »Nevémo ne vöre, ne dnéva.« Zato »bodite pripravljani,« nas opomina sama vekivečna pravica, Sin bóžji, naš Stvoriteo, Gospód i bodóči Sodnik. Naj bode celo naše živlénje stalna priprava na prihod našega Boga i Sodnika vu našoj smrtnoj vóri, naj bode naša priprava takša, da moremo vu vsakoj vóri praviti z-rečmi sv. pisma: »Pripravljeno je moje srcé, Gospód Jezus, pridi.« Amen.</p>

Glajoslovje⁶

Horvatov glasoslovni sistem temelji na zakonitostih prekmurskega narečja, vendar kaže tudi prevzemanje značilnosti slovenskega knjižnega jezika.

⁶ Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola (<http://zrcola.zrc-sazu.si>), ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani (<http://www.zrc-sazu.si>) razvil Peter Weiss.

Prekmurski so npr. *e*-jevski odraz za stari polglasnik (*dén, Denésnja, mešah, lehko*), *u*-jevski odraz za zlogotvorni *l* (*spunilo, puna*), *ü* za dolgi *u* (*drüge, čüla, düše, zapüsto, poslühnem, poslühšao*), položajni *ö* (*vöni, vöre*), upad samoglasnikov (*i: telko, ma, zgübljeni, z-ljübézni, z-med, z-staroga leta, z-jaslic; o: Kak, tak; u: smilen*). Odraz nenaglašenega *e* iz *jata* je *i: vidila, Diteta, posebi* (< *pö sebě), *li*. Končna *-l'* in *-l* sta zapisana z *-o*: *Stvoriteo, Paveo, angeo, gučao, bio, hodo, poslühsao, glaso, sodo, bojao, prišeo, zapisao, spoznao, prišeo, ležao, mogeo*. Mehkonebnik *h* v roditeljski in mestniški končnici *-ih* onemi (*adventni nedelj, vu nebeski oblaki, bojéči, terpéči, od okorni, v-misli, v-serci*), na posameznih mestih pa se pojavlja neupravičeno: *strahsnoga, strahsen, strahši, strahsno, grehšnikov, grehšnike, Grehšnik, poslühsao, poslühšale*. Ustničnik *v-* je lahko v predoz. medsamoglasniškem položaju proteza (*navuk, vüsta*), pred premorom in pred nezvenečimi nezvočniki pa se v živem govoru odraža kot *f*. Horvat se ni odločil za zapis po izreki: *prav, vsakoga, vtegüje, Vsi, vküper, včijo, vči* (razen v *stajali* 'vstajali' in *stati* 'vstati'). Nekatere premene soglasniških skupin so enake kot v narečju (*hč > šč: ščéjo* 'hočejo'; *mn > vn: vnoge, vnožine, vnoгим*), soglasniška sklopa *tm* in *čt* pa Horvat zapisuje etimološko: *tmice* (namesto *kmice*), *čté, prečtiti* (namesto *šté, preštiti/prešteti*). V velelniških oblikah na *-či*, kjer je pričakovan *c* ali *z* po palatalizaciji, se v narečju in tudi pri Horvatu pojavljata *č* in *ž*: *oblečimo, oblečte, Veržimo*.

Narečna dvoglasnika *e:i* in *o:u* sta poenoglašena (*reč, dete, slepi, svet, vredni; to, stopamo, Z-pokorov, pokore, Gospoda, sodnji, sodo, pot, noč, dobrota*) ali označena z ostrivcem (*poméni* 3. os. ed., *Nevémo; Gospód, ednók, za voló, vodó, bodóči*), kar je prvi znak težnje po prevzemu samoglasniškega sestava slovenskega knjižnega jezika. Glagolska oblika v 3. os. ed. *se razliva* je prevzeta od Meška, saj bi bilo za prekmursko narečje pričakovano *se razlejva* (ali *se razleval/razléva*). Mehki konzonant *l'* v prekmurskem narečju otrdi, Horvat pa ga je skladno s slovenskim knjižnim konzonantnim sistemom zapisoval z <*lj*>: *nedelja, pripravljenoga, pripravljeno, bolje, nedelje, dalje, ljübeznivo, pripravljajte, zemlji, ljübézni, zemlji, bojazljivosti, zgübljeni, pripravljali, ljudem* (vendar: *smilen, živilénja*).

Oblikoslovje

Horvatove oblikoslovne paradigme samostalnikov so povečini skladne z narečnimi: moški imenovalnik ednine lahko zastopa končnica *-je* (*angelje*), v dajalniku in mestniku ednine moškega in srednjega spola je končnica *-i* (*Ljübomi Jezušeki, k-stüdenci, Tomi püščavniki; v-teki, prepiri, tedni*,

v-adventi, vu dūhi, časi, na križi, Na sveti, v-tom časi, mrazi, v-računi, vu svojem časi; vabili, bóžemi Diteti; v-njegovom deli, pri njegovom narodjé-nji, v-bóžem iméni, v-serci, vu tom cerkvenom leti), samostalnik *nebo* pa je lahko feminiziran: *vu nébi*. Ženska edninska orodniška končnica je *-ov* ali naglašena *-óv*: *Z-pokorov, z-sv. spovedjov, z-bridkostjov, z-nevoljov, med potjov*. Preglas ni samoumeven: *krajov Rmn, pred božičem Med*. Primerjalno z Meškovicim besedilom je opazna tudi sprememba končnice moškega samostalnika v rodilniku ednine po narečni rabi: *stanu > stana, Sinu > Sina*.

Končnica *-ah* je značilna za mestnik množine in je pri Horvatu izenačena za vse tri spole: *v-potokah; vu jaslicah; vu vūstah, po letah*. Kar jo oddaljuje od narečne podobe, pa je končni *-h*, ki se v živem govoru pojavlja kot *-j* – pri Horvatu najdemo le en tak primer: *po gojdnaj*. Premik k oblikoslovju slovenskega knjižnega jezika pa potrjuje tudi raba končnice *-i* namesto prekmurske *-ami*: *v-misli i v-serci, z-vesélimi i srečnimi serci*.

Oblike samostalniških zaimkov so prekmurske:⁷ *Nikomi* ‘nikomur’, *nikoga* ‘nikogar’, *Nikaj* ‘ničesar’, *ništernoga* ‘marsikoga’, *vsakoga* ‘vsakogar’, *Što* ‘kdor’. Zaimek *ka* lahko nastopa v funkciji vprašalnega (*Ka naimre poméni ta reč advent?*) ali oziralnega zaimka (*povejta Ivani, ka sta vidila*). Oblika za naslonsko obliko osebne zaimka *jih* je arhaična: *je navči natenci*. Pogosto naglasna oblika osebne zaimka prevlada nad naslonsko: *I ka njim je glaso?; I njim je pravo*. Izstopa tudi orodniška končnica *-om* v osebne zaimku *za menom* in v osebne povratne zaimku *za sebo*.

Pridevniki in zaimki moškega in srednjega spola imajo v rodilniku, dajalniku, tožilniku in mestniku trde končnice: *rod./tož.:* *cerkvenoga, staroga, velikoga, pripravljénoga, strahsnoga, velikoga, mogočnoga, siromaškoga, slaboga, miloga i premilostivnoga, milostivnoga, pravičnoga, Gospodnovoga, njegovoga, vsakoga, tistoga, toga, onoga*; *daj.:* *tistomi, Tomi*; *mest.:* *po krivom, v-kvaternom, vu adventnom, v-njegovom, v-tom, vu tom cerkvenom*. Ženska pridevniška in zaimenska končnica v dajalniku in mestniku ednine je *-oj*: *punoj, božičnoj, slédnoj, vu merzloj, v-betlehemskoj, smrtnoj; vu našoj, v-njegovoj, vu vsakoj*. Pojavljajo se značilni prekmurski primerniki in presežniki: *vékše, najvékše, žmetnejša*; elativno stopnjevanje: *preblaženo njegovo mater*. Pridevniški zaimki so: *svojljni: njegove, v-njegovom, v-njegovoj, naša, našim, vu našoj, našega*; *povratnosvojljni: svoja, svoje,*

⁷ Na naglasoslovnj ravnj je opaziti kolebanje med naglašénostjo samostalniškega osebne zaimka *tebe* v rodilniku. Ta je lahko naglašén na prvem ali drugem zlogu: *tisti Jezuš /.../ ne zaverže tídi tebé : za voló tébe sam zapústo diko nebés*. Za (sodobne) dólinske prekmurske govore je značilna prva, za ravenske pa druga varianta (Zver 2022: 264).

vu svojem; kazalni: *ta, telté, toga, v-tom, eto, tistoga, tistomi, onoga, takšo*; oziralni: *koga* 'čigar', *šteri, štera, štero*; nedoločni: *ništerna* 'nekatera'; totalni: *celi, celo, ves, vsi, vseh, vsa, vsaki, z vsakim, vu vsakoj*; mnogostni: *vnogim*; drugostni: *drüga*; istostni: *isti*. Ob primerjavi obeh besedil je opazna zamenjava zaimkov *ves* in *cel*: *vse naše življenje* (Ks. Meško) > *celo naše življenje* (Horvat). Števniki so: *prva, drügo, trétjo, šterto*.

Oblika pridevnika oz. zaimka, pa tudi deležnika na *-n* je v prekmurskem narečju praviloma določna (*ustvarjen* > *stvorjeni, vsak korak* > *vsaki stopaj, vsak dan* > *vsaki dén, celi orsag*), vendar je Horvat po vzoru slovenskega knjižnega jezika uveljavljal tudi nedoločno obliko: *zaračunjen* > *zamerkan, Bio je že star i slab*.

V prekmurskem narečju imajo glagoli II. vrste namesto pripone *-ni*-pripone *-no-* (*pokleknoli*), pogosti pa so tudi glagoli s priponama *-ava-* in *-üva-* (*zapovidava, Premišljava, so kanjüvali*). Sedanjiška pripona glagolov V./1. in VI. vrste je v Prekmurju običajno *-je-*, ki pa jo Horvat v analizirani pridigi nadomešča z osrednjeslovensko; tako piše *darüjemo* namesto *darüvlemo, vtegüje* namesto *vtegüvle, stopamo* namesto *stoplemo*. Sedanjiška pomožna oblika glagola *biti* v 1. os. ednine je *sam*; pomožne oblike glagola *biti* v prihodnjiku so večkrat dolge (*bodemo* 1. os. mn., *bode* 3. os. ed.), medtem ko skrajšanih, naslonskih prekmurskih oblik iz narečja (*mo* 1. os. mn., *do* 3. os. mn., *de* 3. os. ed. ...) ne rabi, temveč jih nadomešča s knjižnoslovenskimi (*bodo, bomo, bo*). Ni znano, iz katerega razloga je v zgledu *pridete počastiti* Horvat zapisal nedoločnik namesto namenilnika, saj je v prekmurskem narečju raba obeh glagolskih oblik praviloma dosledna, natančna in skladna s slovensko knjižno normo, pa tudi v izvirnem, Meškovem besedilu prireditelj ni mogel najti nedoločniške oblike. Kolebanje je opazno pri velelniških oblikah, ki so lahko narečne (*Prite* 'pridite', *Ita* 'pojditá') ali »pravilne« (*Pridite, bodite* – namesto nar. *prite, bojte*).

Meškovi prislovi so v Horvatovem besedilu večinoma prevedeni v narečne. Lahko so prostorski: *Eti* 'tu', *tü, povsédi* 'povsod', *esi* 'semkaj', *Bliže, dalje*; časovni: *dnjes, dnjes dén* 'dandanes', *Nigda* 'nekoč', *Pa* 'spet', *zdaj*; lastnostni: *svetlo, natenci* 'natančno', *posebi* 'posebej', *vküper* 'skupaj', *etak* 'tako', *zaistino* 'resnično', *rano, tak, pobóžno, dobrovóljno, spametnejše*; vzročnostni: *zato*; vzročnostna prislovna zveza: *gledóč na*; prislovni zaimek: *Kak šté* 'kakor koli'. Enočrkovni predlogi so s sledečimi samostalniki povezani z vezajem, npr. *z-blagoslovom, k-pokori, v-pamet*. Predlog *v* je lahko tudi vokaliziran (*vu nebeski oblaki*). Predlog *brez* ima tudi sopomenko z *-i, brezi*, predlog *zaradi* pa je pri Horvatu nadomeščen z *za voló*. Členki: *pred vsem, ravno, ešče, že, Na dalje, Skoro, Tüdi, Nikak* 'nikakor',

gotovo. Med vezniki je največji znanilec prevzemanja osrednjeslovenskega jezika *da*, ki v prekmurskih govorih ni živ⁸ – živel je zgolj v tisku, v narečju pa ga je nadomeščal in ga še nadomešča *ka*. Ostali vezniki so *jeli*, *ali*, *či*, *gda*, *i*, *ino*, *naimre*, *kak* ‘kakor, kot’, *nego*, *ka* ‘kar’ in *denok* ‘vendar’, med dvodelnimi vezniki pa se pojavljajo *ne samo* – *nego i*, *ne* – *nego*, *ne samo* – *nego tüdi i*.

Skladnja

V skladnji se v največji meri kaže Horvatovo zgledovanje po besedilu iz osrednjeslovenskega prostora. Povedi je večinoma prepisal dosledno po Mešku, ohranjal je njegov besedni in stavčni red, uporabljal enaka priredja in podredja in le redko je kaj izpustil ali dodal. Spremenjen je denimo vrstni red breznaglasnic: *Kako pa se naj pripravljamo* > *Kak se pa naj pripravljamo*; *Prišli pa so tudi cestinarji* > *Prišli so pa tüdi mauto brači*; raba glagolskih časovnih oblik: *Ali bom pač doživel* > *Jeli pa doživem*; *ali me bo našel* > *ali me najde*; *ko bo prišel* > *gda pride*; *ne bo zavrgel* > *ne zaverže*; *si bomo naložili sami* > *si naložimo sami*; *boš li res zaprl* > *jeli zaprêš*; *ki ga bomo storili* > *šteroga včinimo*; *Morda bo obšla* > *More biti gda obide*; *rajši še malo poležim* > *ešče malo bom ležao*; glagolska oseba: *Še jasneje razložimo* > *Ešče bolje svetlo razložim*; *ako rečemo* > *či pravim*; *da vas vse sprejme* > *da nas vse goriprime*; glagolski naklon: *Tudi to bi naj naša srca pridobilo za Jezusa* > *Tüdi to bi moglo naša serca pridobiti za Jezusa*; *da slišijo* > *da bi čüle*; *bomo darovali* > *darüjmo*; glagolski vid: *pripravijo* > *pripravljajo*. Vezljivost predlogov in samostalnikov/samostalniških besednih zvez je narečno spremenjena (*o tistem strašnem dnevu* > *od tistoga strahsnoga dnéva*; *ob naši poslednji uri* > *vu našoj slédnjoj vöri*; *o vas* > *od vas*; *o brezbriznih in trdovratnih Judih* > *od okorni i brez brige židovov*; *o tistem puščavniku* > *od tistoga püščavnika*; *ob svojem času* > *vu svojem časi*; *v sveti noči* > *na sv. noč*; *se razliva čez ves svet* > *se razliva, na ves svet*; *ob naši smrtni uri* > *vu našoj smrtnej vöri*; *ob vsaki uri* > *vu vsakoj vöri*), le v primeru *čez prag* je ohranjena v knjižnoslovenski obliki (narečno bi se glasilo: *prek praga*). Zanikanje je značilno prekmursko: *ne ma, je ne potreben*, *Te zapovedi dnjes nega, so ga ne goriprijali*; tudi raba deležij ali sklanjanjih deležnikov je značilna za vzhodnoslovenska besedila (Jesenšek 1998: 290): *je pravo Rimljanom govoreči*; *je zapisao [...] govoreči*. Druge skladenjske posebnosti so še: 1) mešanje glagolov *morati* in *moči*

⁸ Zorko (2005: 59) ugotavlja, da veznika *da* ne poznajo nikjer v panonski narečni skupini.

(*ki si je mogeo celo daleč hoditi 'moral'; Tüdi to bi moglo naša serca pridobiti za Jezusa 'bi moralo'; moremo vu vsakoj vöri praviti 'moramo'*); 2) manjkajoč prosti morfem *se* v stavku *pripravljajte na prihod Gospodnov* (domnevno zaradi vpliva madžarščine); 3) skladenjsko strnjevanje (*prihod bóžega Diteta v z-blagoslovom punoj božičnoj noči*); 4) narečne skladenjske rešitve: *Nikar > Nikak toga ne včini; Predrugačiti tega itak z vso nevoljo ne moremo > Kak šté se nevolimo, to predrugačiti nemoremo; z vsakim dnem mu je prihajala dolga pot težavnejša > z-vsakim dnévom je bila nje-mi pot žmetnejša; Ali ne bodo zaračunjeni vam koraki > Ali vam ne bodo v-računi stopaji.*

Besedje

V Horvatovi pridigi je največ panonskega besedja (npr. *reč* 'beseda', *gučati* 'govoriti', *zvati* 'klicati', *tmica* 'tema'), zelo malo pa madžarskih (*orsag, dika, Janoš*) in germanskih prevzetih besed (*denok, farba, Naturno, štalico, zamerkan, mauta*). Avtor je v besednjak sprejel tudi nekaj Meškovich, osrednjeslovenskih besed (*so vrele* (ekspr.), *térjajte, se obogatiti, pijanosti, nečistosti, nesramnosti, naložimo, predrugačiti, gotovo*). Primerjava besedja obeh pridig kaže, da se je trudil poiskati prekmurskim faranom najbližjo, najbolj poznano ustreznico za osrednjeslovensko besedo, četudi zgolj njeno morfonološko ali besedotvorno različico.⁹

Samostalniška beseda: vprašanje : pitanje, razlike : razložka, barva : farba, evangelij : evangelium, delovanju : deli, klicarja : pozivača, Janeza : Ivana, besedo : reči, dežela : orsag, cestnarja : mautobrača, množice : vnožine, pri cestnini : pri mauti, Učenik : Vučiteo, ubogih : siromakov, berilu : lekciji, teme : tmice, svetlobe : svetlosti, požrešnosti : nemertičljivosti, nevoščljivosti : nevoščenosti, zakramente : svestvo, zakrament presv. Rešnjega Telesa : olt. (= oltarsko) svestvo, veličastvo : dika, borni hlev : siromaško štalico, otroka : Diteta, grožnja : proténje, grenkost : bridkost, evangelist : apoštol, Janez : Janoš, V svojo lastnino : Vu lastivna, zornic : zorjenic, korak : stopaj, večnost : vekivečnost, varih : čuvar, milost : milošča, Večna Resnica : vekivečna pravica, Stvarnik : Stvoriteo.

Privedniška beseda: Gospodov : Gospodnov, malodušnih : male dūše, milostljiv : milostiven, zablodla : zablodjena, premilostnega : premilostivnoga, trdovratnih : okorni, brezbriznih : brez brige, ustvarjen : stvorjeni, zaračunjen : zamerkan, znana : poznana, težavnejša : žmetnejša, vajen : navajen, preblagoslovljeno : preblaženo, zaračunjeni : prečtėti, poplačani : plačani, s slednjim : vsakim, siromašnega : siromaškoga, vedna : stalna.

⁹ V sopostavljenih dvojnicah navajam najprej Meškovo in nato še Horvatovo besedje.

Glagoli: pričujem : začnem, opominja : opomina, govoril : gučao, govori : pravi, nam kaže : nam pred oči postavlja, oznanoval : glasno, storimo : včinito, goljufali : norili, pobirali : brali, storimo : činimo, reče : pravi, kliče : zove, Sprejmimo : Vzemimo gori, sprejmejo : primejo, sprejme : goriprime, klicali : zvali, sprejeli : goriprijali, okusite : kušajte, sneži : sneg ide, spomni : spomené, stori : včini, sklene : dokonča, gre : ide, naseliti : odselim, zasliši : čuje, šteje : čté, Ozre se : Zglédne se nazaj, vpraša : pita, poplača : plačilo da, zaštetil : prečtiti, krči : krajša, pričujemo : začinjamo, reči : praviti.

Prislovi: Naravno : Naravno, Tukaj : Eti, jasneje : bolje svetlo, povsodi : povsédi, natančneje : natenci, jasno : svetlo, dandanes : dnjes dén, nevoljno : z-nevoljón, enkrat : ednók, tukaj : tü, Tedaj : Té, zgodaj : rano, voljno : dobrovoljno, domov : proti domi, pametneje : spametnejše, zunaj : vóni, tedaj : takšo dobo, spet : pa, semkaj : esi.

Predlogi: brez : brezi, zaradi : za voló.

Vezniki: kakor : kak, Ko : Gda, Ali : Jeli, In : I, namreč : naimre, kot : kak, ampak : nego, ki : šteri.

Členki: Še : Ešče, Dalje : Na dalje, Približno isto : Skoro to isto, Vendar : Denok, Morda : More biti, res : zaistino.

V Horvatovi pridigi se pojavljajo tudi t. i. dvojne formule, tj. sredstvo, s katerim je želel osvetliti pomen kakšne besede, poslušalce seznaniti z osrednjeslovensko ali tujo sopomenko (*navuke, prilike; živež, rahno; v-prepiri, svaji; so norili, kanjüvali*), sopostavljal pa je tudi po dve ljudstvu dobro znani in ustaljeni besedi, ki sta v paru delovali kot stilna izboljšava (*bi čüle, poslühšale; siromaškoga, slaboga; nas vči, nas opomina; dela, čine; da nebi valjala tüdi od vas, ne bi slišila tüdi na vas*). V sopomenskem nizu se pogosto znajdetata tudi dve različni vezljivostni (*K-pokori, na pokoro nas zove; jeli zapreš vabili, pred vabilom /.../ svoje sercé*) ali izrazni možnosti (*jih ne poslühnem, ne bom poslühšao; Vsi bodo prečteti, v-računi*).

Horvatove prekmurske pridige so nastajale skoraj 30 let (1905–1930/32), zato so reprezentativen vir za diahrono raziskovanje prekmurskega jezika v zgodnjem 20. stoletju. V tridesetletnem obdobju je njegov jezik spreminjal podobo, se prilagajal duhu časa in zgodovinskih razmer, kar se še posebno kaže v besedju. Spodnja tabela kaže, da je besedje, ki so ga rabili avtorji prekmurskih tiskov 18. in 19. stoletja (*cintor, marha, vračiteo, troštati, prišést, žmetno, aldüvati, dika, žitek*), pri Horvatu najbolj zastopano v 1. obdobju delovanja (v obdobju kaplanovanja v Črenšovcih), nakar ga je začelo nadomeščati sodobnejše besedje, ki je v prekmurski prostor prihajalo z desne strani Mure (*pokopališče, živina, zdravnik, tolažiti, prihod, težko, darovati, hvala, življenje*). Korekture, kot npr. *pred vra dverami* (NP507, 2); *Jezus ne govø gucsi* (NP206, 3); *za zšivali neme sztvári* (NP366, 1), kažejo, da je avtor razlikovalno besedje iz osrednjeslovenskega območja poznal,

da pa ga – če se je le dovolj zavzel – ni želel takoj zamenjati s panonskim. Uvajal ga je postopoma, spontano in »vzorno nekonfliktno«, kar je bilo v Prekmurju za rabo slovenskega knjižnega jezika v javnem in uradnem sporazumevanju, ki je bila po vključitvi v novo državo nujna, primerno in je imelo pričakovan uspeh:

Z uvajanjem slovenskega oz. jugoslovanskega sodstva, šolstva in priseljevanjem intelektualcev v Prekmurje ter modrostjo prekmurskih narodnih voditeljev je bil prekmurski jezik zelo spontano, lahko rečemo vzorno nekonfliktno nadomeščen s slovenskim knjižnim jezikom. V javnem in poljavnem položaju se je sicer prekmurski jezik še govoril, pisal in se še piše ter govori. (Tivadar 2019: 306)

Tabela 2: Raba izbranih vzhodno- in osrednjeslovenskih besed.

Beseda	<i>cintor, brütiv : pokopališče</i>			<i>marha : živina</i>			<i>doktor, vračiteo : zdravnik</i>		
Obdobje	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.
Število pojavitev	3 : 0	1 : 2	9 : 6	6 : 1	4 : 7	1 : 19	14, 23 : 0	0, 5 : 6	2, 4 : 6
Beseda	<i>*trošt* : *tolaž*¹⁰</i>			<i>prišést(je)/prišéstnost : prihod</i>			<i>žmetno : težko¹¹</i>		
Obdobje	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.
Število pojavitev	104 : 9	139 : 93	24 : 107	42 : 2	18 : 12	7 : 93	99 : 0	58 : 7	39 : 39
Beseda	<i>aldüvati : darüvati</i>			<i>dika : hvala (Ied.)</i>			<i>žitek : živl(j)énje (Ied.)</i>		
Obdobje	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.
Število pojavitev	103 : 11	37 : 32	6 : 44	50 : 3	31 : 25	20 : 12	274 : 600+	80 : 630+	7 : 750+

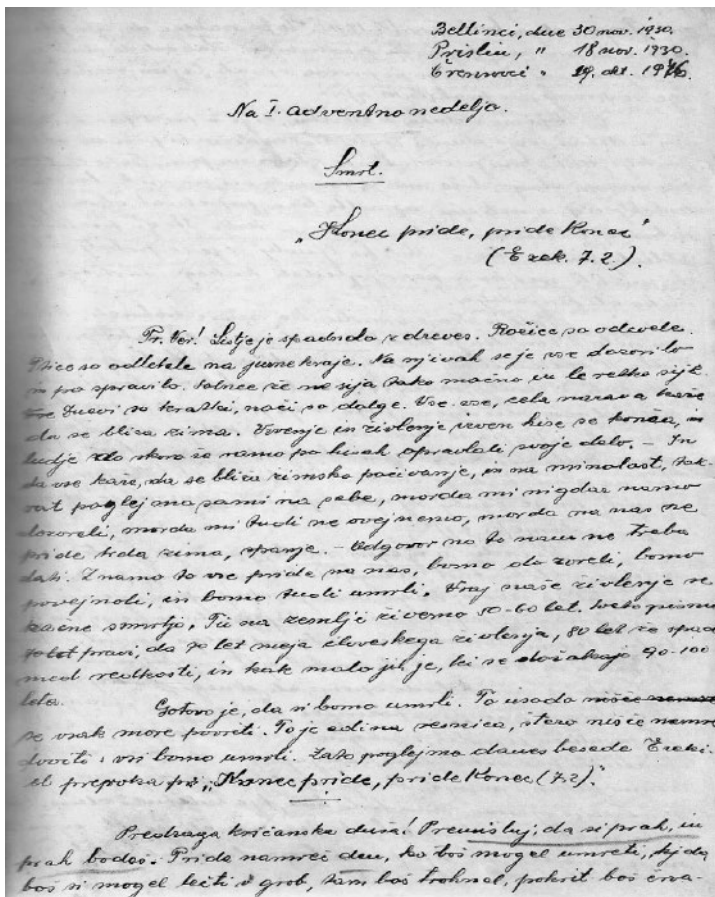
Pridige Ferdinanda Hermana

Jožef Horvat ni bil edini prekmurski katoliški duhovnik, ki je faranom s pridigami pomagal premoščati ovire pri razumevanju in sprejemanju »novega« jezika, knjižne slovenščine. To potrjujejo pridige črenšovskega župnika Ferdinanda Hermana (rojen 1896 v Bratonicih, ordiniran 1924 v Mariboru, kaplan v Dobrovniku, Lendavi, Beltincih in Svetem Juriju v Prekmurju,

¹⁰ Zajeti so samostalniki (*tolažba, trošt, troštanje, tolažnik*), pridevniki (*(po)troštani, (po) tolaženi, tolažlivi, tolažilen*) in glagoli (*(po)troštati, (po)tolažiti*).

¹¹ Zajete so tudi oblike za prid. ž. v tož. ed.

1934 premeščen v zagrebško nadškofijo, nato župnik v Črenšovcih od 1941 do smrti, 1966),¹² ki jih v dveh trdoplastničnih zvezkih formata 17 cm × 21 cm hrani Kleklova knjižnica v Črenšovcih. Nastajale so v kasnejšem obdobju kot Horvatove, od 1924 do poznih 30. let, nakar je začel v času delovanja v Črenšovcih uporabljati že pripravljene pridige. Na to opozarjajo krajevne oznake in datacije, kot npr. *Beltinci, dne 30. nov. 1930. Prišlin, 18. nov. 1930. Črenšovci, 19. okt. 1946* (Slika 1).

Slika 1: Prva stran Hermanove pridige za prvo adventno nedeljo
Vir: I. zvezek Hermanovih pridig.

¹² Prim. Hermanov službeni list v NŠAM, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji* (1939: 64–64) in *Kroniko Župnije sv. Križa v Črenšovcih*.

Hermanove pridige so pisane v treh jezikih – v prekmurščini, hrvaščini in madžarščini, saj je pridigar deloval tudi v dvojezičnih prekmurskih krajih (Lendava, Dobrovnik) in v zagrebški nadškofiji (v Prišlinu, Kostelu in Čakovcu). Pogosto so na koncu njegovih pridig zapisani viri, iz katerih je črpal snov – od tega se 6-krat pojavi sklicevanje na *Duhovnega pastirja*.

Za primerjavo s prevajalskim delom Jožefa Horvata predstavljam Hermanovo prestavljanje iz knjižne slovenščine v prekmurščino:

Tabela 3: Odlomek Karlinove in Hermanove pridige.

<p>Andrej Karlin (<i>Duhovni pastir</i>, oktober 1890: Praznik sv. rožnega venca. I. Rožni venec posebna pomoč v trojni nadlogi, str. 32)</p>	<p>Ferdinand Herman (Na rožnovensko nedeljo ali XVII. po binkoštih (v Rosovoj kapeli), Beltinci, 4. 10. 1931; Sv. Jurij, 2. 10. 1932; Prišlin, 31. 10. 1934)</p>
<p><i>Kraljica presveteга rožnega venca, prosi za nas!</i> Lavret. lit.</p>	<p>»Kraljica rožnega venca – prosi za nas.« Lav. lit.</p>
<p>Posebnim boleznim treba je tudi posebnih zdravil, posebnim potrebam posebne pomoči. To je stara resnica, tega priča nam je zgodovina. Trinajsto stoletje po rojstvu našega Odrešenika bilo je izmed najžalostnejših eno. Nevera in nevednost, pregreha in razuzdanost prevzele so takrat svet. Krivoverstvo se je množilo in razširjalo — in če bi bilo šlo tako naprej, bati se je bilo, da bode vse državno in cerkveno življenje po najlepših krajih Francije porušeno, tedaj pa je imel sveti Antonin čudno prikazen. Videl je Kristusa, ki je nameril tri puščice — vojsko, lakoto in kugo — da bi ž njimi pokončal celi svet. Toda Marija, to videti, pade pred svojim božjim Sinom na kolena ter ga prosi milosti in usmiljenja. Ona obljubi ljudem podati pripomoček, s katerim bodo zapustili grešna pota in se vrnili nazaj k pobožnemu življenju. Ta pripomoček bil je sveti rožni venec, čegar pobožnost je ravno takrat Marija oznanila blagemu menihu sv. Dominiku. In zares! Kar je Marija obljubila, zgodilo se je. Vojske so henjale, lakota je zginila, kuga je nehala, — vse na priprošnjo pobožne molitve sv. rožnega venca.</p>	<p>Posebnim betegam so potrebna posebna zdravila, posebnim potrebam posebne pomoči. To je že stara resnica, za to nam je svedok zgodovina. XIII. stoletje po rojstvu Kristusovem je bilo najžalostnejše stoletje, ka je pozna zgodovina. Krivoverstvo se je širilo, in množilo. Nevera, nevednost, pregreha in razvuzdanost so prevzele svet. In če bi to tak dale šlo, bi se mogli bojati, da bo svet kmalo prišel do kraja, da se pokonča. – Tedaj je imel sv. Antonin čudno prikazen: Videl je Kristusa ki je nameril tri puščice, da bi z njimi pokončal svet. Ena puščici je bilo zapisano: vojna, na drugih lakota, na tretji kuga. To Marija vidi, pade na kolena svojega sina in ga prosi milosti in usmiljenje. Ona obljubi, da da ljudem pripomoček, s katerim bodo zapustili grešna pota in se nazaj vrnili k pobožnemu življenju. Te pripomoček je bil rožni venec, čido pobožnost je ravno takrat Marija oznanila blagemu barátu sv. Dominiku. In v resnico. Ka je Marija obljubila, zgodilo se je. Vojske so henjale, lakota preminula, kuga je nehala – in to vse na priprošnjo pobožne molitvi sv. rožnoga venca.</p>

Hermanova pridiga je glede približevanja knjižni slovenščini še korak naprej v primerjavi s Horvatovo. Na vseh ravneh izkazuje, »da je bila pisna prekmurščina v tridesetih letih 20. stoletja že skorajda popolnoma stopljena s slovenskim knjižnim jezikom« (Horvat 2022: 149–150). Na glasoslovni ravni je znak za to odraz *-l* namesto prekmurskega *-o* pri moških deležnikih (*prišel, Videl, nameril, pokončal*), s knjižno slovenščino pa sovpadajo tudi poenoglašeni diftongi (npr. *svet, venec*), zapisovanje *u* namesto *ü* (*razvuzdanost, čudno, drugih, kuga, obljubi, obljubila*) in odraz <lj> za palatalni *l'* (*Kraljica, obljubi, ljudem, življenju, obljubila*; vendar *dale, usmilenje*). Značilni prekmurski pojavi so npr. redukcija (*tak*), neuresničena kontrakcija v *bojati* 'bati' in protetični *v* (*razvuzdanost*). Oblikoslovna raven se prav tako ujema s knjižnoslovensko normo (npr. končnica *daj. in mest. ed. m. in s. ni -i*, temveč *-u: k pobožnemu življenju, blagemu barátu, sv. Dominiku*; vendar *po rojstvu*; mehke končnice za pridevnike *m. in s. sp.: Kristusovem, pobožnemu*). Prisotni pa so arhaični panonski zaimek za 'jih' – *je* (*najžalostnejše stoletje, ka je pozna zgodovina*), moškospolski kazalni zaimek *Te* 'ta' in oziralna zaimka *čido* 'čigar' in *Ka* 'kar'. Besedje je večinoma prevzeto iz Karlinove pridige (denimo prislova *Tedaj* in *takrat* namesto *pkm. teda* ali *te, resnica* namesto *istina, puščica* namesto *spica* ali *strelica*), nekaj besed pa je Herman zamenjal s tistimi iz panonskega besednjaka: *beteg* 'bolezen', *svedok* 'priča', *barat* 'menih', *henjati* 'nehati'. Skladenjskega dela prevajalec ni preveč spreminjal, razlike se pojavljajo na ravni besednega vrstnega reda (npr. *bilo je > je bilo; prevzele so > so prevzele; bil je > je bil*), vezljivosti (*treba je tudi posebnih zdravil > so potrebna posebna zdravila*), spremeni se lahko glagolski čas (*in če bi bilo šlo tako naprej > In če bi to tak dale šlo*) in neosebne glagolske oblike zamenjajo osebne (*bati se je bilo > bi se mogli bojati; Marija, to videti > To Marija vidi; Ona obljubi ljudem podati pripomoček > Ona obljubi, da da ljudem pripomoček*).

Zaključek

Prekmurci so se po združitvi z matičnim slovenskim ozemljem v novi državi Kraljevini SHS znašli pred novimi izzivi. Če je pred in med prvo svetovno vojno rabo njihovega domačega narečja omejevala madžarska raznarodovalna politika, so po vojni in odtegnitvi od ogrskega ozemlja madžarizacijske težnje izgubile vpliv, njihov jezik pa so začela ogrožati prizadevanja po vsestranski rabi slovenskega knjižnega jezika. Knjižna slovenščina je bila starejši generaciji, ki je odraščala v šolah s prekmurskim

oz. madžarskim učnim jezikom, sprva tuja, vendar so ji razlike med slovenskim knjižnim jezikom in prekmurščino pomagali izenačevati prekmurski katoliški duhovniki. Svoje pridige so prirejali po osrednjeslovenskih in tako – vedé ali nevedé – postopoma stapljali knjižno slovenščino s prekmurščino. Odločitev o umiku (knjižne) prekmurščine iz javne rabe je bila nujna in pravilna, saj so se Prekmurci tako lažje povezali v vseslovenski prostor.

Približevanje prekmurščine in knjižne slovenščine sem opazovala v dveh katoliških pridigah iz začetka 20. stoletja: v pridigi Jožefa Horvata, predvidoma iz začetka dvajstih let 20. stoletja, in v pridigi Ferdinanda Hermana iz leta 1931. Obe sta prirejene po osrednjeslovenskih pridigah, objavljenih v katoliškem listu *Duhovni pastir*, izhajajočem od 1884 do 1921. V starejši Horvatovi pridigi je prekmurščina prepoznavna. Jezikovni koncept, ki mu avtor sledi, je enak konceptu Kleklovih *Novin*: gre za nadnarečni sestav, izhajajoč iz stare prekmurske knjižne norme, do določene mere odmaknjen od žive govorice (prekmurskega narečja) in pod vplivom v prekmurski prostor prodirajočih značilnosti slovenskega knjižnega jezika. Mlajša Hermanova pridiga je že skoraj knjižnoslovenska – prekmurski izvor avtorja se kaže v le redkih narečnih morfonoloških in besednih značilnostih. Mlajši, liberalni rod prekmurskih literatov je v tridesetih letih 20. stoletja že odločno spodbujal rabo slovenskega knjižnega jezika, sledili so jim tudi duhovniki – sprva sicer z nekoliko negotovanja – in tako pokazali, da so upravičeno »enakopraven in sestavni del slovenske jezikovne in nacionalne skupnosti« (Jesenšek 2008: 177).

Viri

Kronika župnije sv. Križa v Črenšovcih. Hrani Župnija Črenšovci. (V rokopisu).

NŠAM, Službeni listi duhovnikov, šk. 8, Herman, Ferdinand.

Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji, 1939. Sarajevo: Akademija Regina Apostolorum.

Pridige Jožefa Horvata. Hrani Nina Zver v domačem arhivu.

Pridige Ferdinanda Hermana v dveh zvezkih. Hrani Kleklova knjižnica v Črenšovcih.

Literatura

Anja BENKO, Zinka ZORKO, 2011: Prekmurski knjižni jezik v Küzmičevem Evangeliju po Ivanu in prekmursko narečje v Strukovcih. *Zbornik soboškega muzeja* 16/17, 219–244.

Nina HORVAT, 2022: Katoliška pridigarska tradicija v Prekmurju, *Edinost in dialog* 77/1, 135–165.

Marko JESENŠEK, 1998: *Deležniki in deležja na -č in -ši: razširjenost oblik v slovenskem knjižnem jeziku 19. stoletja*. (Zora, 5). Maribor: Slavistično društvo.

– –, 2008: Borovnjak in prekmurski knjižni jezik. *Življenje in delo Jožefa Borovnjaka*. (Zora, 55). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Slavistično društvo Maribor. 166–179.

– –, 2013: *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. (Zora, 90). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.

– –, 2015: *Poglavja iz zgodovine vzhodnoštajerskega jezika*. (Zora, 110). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.

– –, 2018: *Prekmurski jezik med knjižno normo in narečjem*. (Zora, 129). Maribor: Univerzitetna založba Univerze.

– –, 2019: Združitev Prekmurja in poenotenje slovenskega knjižnega jezika. *Slovenski javni govor in jezikovno-kulturna (samo)zavest*. (Obdobja, 38). Ur. Hotimir Tivadar Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 380–389.

– –, 2022: Prekmurski knjižni jezik in narečje. »Mi vsi živeti ščemo«. *Prekmurje 1919: okoliščine, dogajanje, posledice*. Ur. Peter Štih, Kornelija Ajlec, Attila Kovacs. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti.

Franci JUST, 2000: *Med verzuško in pesmijo: poezija Prekmurja v prvi polovici 20. stoletja*. (Zbirka Podobe Panonije). Murska Sobotna: Franc-Franc.

Andrej KARLIN, 1890: Praznik sv. rožnega venca. I. Rožni venec posebna pomoč v trojni nadlogi, *Duhovni pastir* 7/10, 437–442.

France KOBLAR, 2013: Meško, Franc Ksaver (1874–1964). *Slovenska biografija*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi362730/#slovenski-biografski-leksikon> (pridobljeno 21. 12. 2022).

Miroslav KOKOLJ, 1984: *Prekmurski Slovenci od nacionalne osvoboditve do fašistične okupacije 1919–1941*. Murska Sobotna: Pomurska založba.

Franc KSAVER MEŠKO, 1918: Prva adventna nedelja. Advent – čas pokore, *Duhovni pastir* 35/12, 529–532.

Tine LOGAR, 1996: *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.

Martina OROŽEN, 1974: O vzhodnoslovenskem knjižnem jeziku. *Zbornik Štefana Küzmiča: gradivo s simpozija ob 250-letnici rojstva*. Ur. Antoša Leskovec, Mira Medved, Jože Ternar. Murska Sobotna: Pomurska založba. 114–122.

– –, 1996: *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika (od Brižinskih spomenikov do Kopitarja)*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Jožef RADOHA, 1935: Naš jezikovni napredek, *Novine* 22/9, 4.

Hotimir TIVADAR, 2019: Protestantška knjižna tradicija in normiranje slovenskega (govorjenega) jezika, *Slavia Centralis* 12/1, 299–311.

Zinka ZORKO, 1994: Oblikoslovna analiza besedila Zobrizani Szloven i Szlovenka med Mürov i Rábov. *Košič in njegov čas*. Ur. Zinka Zorko, Marija Bajzek Lukač, Stjepan Lukač. Budimpešta: Košičev sklad. 128–135.

– –, 1998: Narečne prvine v Ivanocyjevem *Kalendarju Nájszvetesega szrca Jezusovoga (1904–1906)*. *Slovensko-madžarski jezikovni in književni stiki od Košiča do danes*. Ur. István Nyomárkay, Stjepan Lukač. Budimpešta: Košičev sklad. 39–59.

– –, 2005: Prekmursko narečje med Muro in Rabo na vseh jezikovnih ravninah primerjalno z današnjim nadnarečnim prekmurskim knjižnim jezikom. *Prekmurska narečna slovstvena ustvarjalnost*. Ur. Jože Vugrinec. Murska Sobota; Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija. 47–68.

Nina ZVER, 2020: Predstavitev prekmurskih rokopisnih pridig iz 1. polovice 20. stoletja, *Slavia Centralis* 13/2, 50–63.

– –, 2022: Razlikovalne jezikovne prvine v različicah prekmurskega narečja v pridigah Jožefa Horvata, *Slavistična revija* 70/3, 255–268.

Stanislav ZVER, 2008: Izvir Borovnjakove narodne zavesti in njen vpliv na Ivanocyja, Bagáryja in Jožefa Klekla st. *Življenje in delo Jožefa Borovnjaka*. (Zora, 55). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Slavistično društvo Maribor. 89–102.

DIE VEREINHEITLICHUNG DER SLOWENISCHEN STANDARDSPRACHE IN KATHOLISCHEN PREDIGTEN AUS PREKMURJE DER ERSTEN HÄLFTE DES 20. JAHRHUNDERTS

Nach dem Anschluss an den neuen Staat, das Königreich SHS, sahen sich die Einwohner von Prekmurje mit neuen Herausforderungen konfrontiert: Wurde vor und während des Ersten Weltkrieges der Gebrauch ihres einheimischen Dialekts durch die ungarische Entnationalisierungspolitik eingeschränkt, so hatten die Ungarisierungstendenzen nach dem Krieg und der Abspaltung vom ungarischen Staatsgebiet keinen Einfluss mehr. Durch intensive Bemühungen um die Einführung einer einheitlichen slowenischen Schriftsprache begann ihre einheimische Sprache bedroht zu werden. Die slowenische Schriftsprache, i. e. die krainische Sprache war der älteren Generation, die in Schulen mit Prekmurje-Dialekt oder Ungarisch als Unterrichtssprache aufgewachsen war, zunächst fremd, aber die Unterschiede zwischen der slowenischen Schriftsprache und dem Prekmurje-Dialekt wurden durch Aktivitäten des katholischen Klerus von Prekmurje ausgeglichen. Ihre Predigten passten sie den Predigten aus dem zentralslowenischen Raum an, wodurch, gewollt oder ungewollt, die slowenische Schriftsprache allmählich mit dem Prekmurje-Dialekt verschmolzen wurde. Die Entscheidung, den

Prekmurje-Dialekt im öffentlichen Sprachgebrauch aufzugeben, war notwendig und richtig, da sie dazu beitrug, die Verbindung zum slowenischen Raum herzustellen.

Der Integrationsprozess des Prekmurje-Dialektes und der krainischen Sprache wurde in zwei katholischen Predigten vom Anfang des 20. Jahrhunderts beobachtet: in der Predigt von Jožef Horvat, vermutlich aus den frühen 1920er Jahren, und in der Predigt von Ferdinand Herman aus dem Jahr 1931. Beide lehnten sich an die zentralslowenischen Predigten, veröffentlicht zwischen 1884 und 1921 in der katholischen Zeitschrift *Duhovni pastir* (Der geistige Hirte). In der älteren Predigt von Horvat ist der Prekmurje-Dialekt als sprachliche Grundlage viel leichter zu erkennen. Das verfolgte sprachliche Konzept ist mit dem Konzept von Klekls *Novine* vergleichbar; es handelt sich um eine überdialektale Sprachausprägung, abgeleitet von der alten literarischen Norm von Prekmurje, die vom alltäglichen dialektalen Sprachgebrauch gewissermaßen abweicht und von den Eigenschaften der slowenischen Schriftsprache beeinflusst wird. Andererseits ist die Predigt Hermans fast vollständig in der slowenischen Schriftsprache verfasst; die Herkunft des Autors zeigt sich lediglich in einigen dialektalen morphologischen, phonologischen und sprachlichen Merkmalen. Die jüngere, liberale Generation der Literaten aus Prekmurje förderte bereits in den 1930er Jahren die allseitige Behauptung des Slowenentums, welcher auch katholische Kleriker, wenn auch zunächst mit einigem Widerwillen, folgten. Damit konnten sie beweisen, dass sie ein gleichberechtigter und integraler Bestandteil der slowenischen Sprach- und Volksgemeinschaft waren.